

Vi och de andra länderna i Norden

av Bo G Hall

TITEL:

Vi som inte var med i kriget. Om Sverige, Norden, Europa & Coronan

FÖRFATTARE:

Bengt Lindroth

FÖRLAG:

Carlssons

TILL SKILLNAD MOT våra nordiska grannar drogs vi aldrig med i andra världskriget; främst tack vare lyhördhet och anpassning mot omvärlden, skicklig diplomati, efterhand upprustning samt dessutom rena turen att vi inte "låg i vägen". Vad detta betydde och alltjämt betyder för oss och bilden av Sverige diskuteras i rätt stor detalj i denna intressanta bok. Den är författad av Bengt Lindroth, Sveriges Radios långvarige, numera pensionerade, Norden-reporter; mycket kunnig både ifråga om politik och kultur.

Och det rör sig alltså om i en rad avseenden klart värdefull bok. Värdefull därför att den ger djupgående inblickar i vårt lands relationer med den närmaste omvärlden. Värdefull också för att perioden som behandlas, tiden från beredskapsåren fram till idag, ännu inte på djupet hunnit att behandlas av forskarna eller i historieböckerna. Värdefull slutligen genom skriftens hela tiden förnämligt nyanserade redogörelse. Till detta kommer naturligtvis också att författaren har den givna fördelen att han ofta personligen varit med om det skildrade; både där och då.

Bara för några år sedan presterade Lindroth i *Väljarnas hämnd* en mycket rosad och väl

dokumenterad genomgång av de olika populistpartiernas historia och utbredning i de nordiska länderna. Deras faktiska genomslag och betydelse har förstås skiftat; allt ifrån aktivt deltagande i regeringsarbete till en mer eller mindre uttalad isolering. Läsarna bjöds på en mycket initierad redovisning som av recensenten i *Hufvudstadsbladet* rentav utnämndes till ett nordiskt standardverk för en bredare läsekrets att kunna användas en lång tid framöver.

Till Norden återkommer författaren i sin nya bok men denna gång ur ett mera uttalat direkt svenskt perspektiv. Redan i förordet beskrivs hur han många gånger under sin långa journalistkarriär har slagits av och funnit skäl att reflektera över vårt lands upplevda särart, oavsett om den är påhitad eller faktiskt existerande, som nation. Sålunda har han ofta hört företrädare för våra närmaste grannländer offentligt hävda att svenskarna är ängsligt politiskt korrekta och naiva – eller extrema – medan de samtidigt anser sig veta bäst. Har detta att göra med våra erfarenheter under och efter andra världskriget?

Då ligger det förstås nära till hands att jämföra med de andra nordiska länderna. Därför innehåller boken bland mycket annat en systematisk och grundlig genomgång av våra närmaste tre grannar och skillnaderna mellan deras och vår syn på det egna landets agerande under andra världskriget. Alla har umgåtts med och tvingats bearbeta allvarsamma inrikes kontroverser om lojalitet, samhällsmoral och privatmoral. Därvid har nyckelord behandlats som sammanhållning, tolerans, nationell självsyn och civilkurage; något som avsett både politik och kulturskapande.

Enligt Lindroth är man i de nordiska länderna mer luttrad och prövad i att vara olikänkande och i konflikt utan att, till skillnad mot svenskarna, för den skull råka i politisk eller ideologisk panik. Sammanfattningsvis innebär detta att de fått erfarenheter som medfört en uppskattning av det egna landet som vi i Sverige sålunda inte har någon motsvarighet till. Svenskarna saknar kollektiva erfarenheter och minnen av den stora katastrofen, Förintelsen, Hitlers krig och ockupationer. De har helt enkelt hamnat i ett utanförskap.

Hur korrekta är då hans omdömen? I sammanhanget allra viktigast är förstås hur vi själva upplevt och beskrivit vårt eget lands roll och uppträdande internationellt sedan 1939. På ett övertygande sätt menar han att mycket varit en effekt av att vi alltsedan andra världskrigets slut på olika sätt hävdade att vi verkligen varit och är neutrala. Detta trots att alla med närmare kunskap om skeendet vet att Sverige först förde en mot Hitlertyskland positiv politik för att från skiftet 1942/43 i ännu högre grad gynna de allierade. Härigenom lyckades samlingsregeringen med sin rimligen helt avgörande uppgift att rädda vårt eget skinn undan krigets elände. Författaren ser Per Albin-regeringens linje som ett direkt utflöde av småstatsrea-

lismens hårda verklighet och som vi har all anledning att vara tacksamma över.

Många av de frågor och problem som boken handlar om hänger samman med att vi i försvaret av den förda politiken tenderat att mera lovprisa neutraliteten som något högre och rentav ädlare än som resultat av en löpande analys av vid olika tidpunkter gällande förutsättningar.

Journalisten Maria Pia Boëthius gick i en bok 1991, sedan Berlinmuren fallit, med stark hetta till storms mot den etablerade bilden av Sverige under beredskapsåren och menade att vi i själva verket förberett oss på ett liv som tysk lydstat. Fackhistorikerna hade dock starka invändningar mot hennes krav på att Sverige borde ha uppträtt mer "rakryggat", ungefär som Storbritannien, medan vårt läge relativt Tyskland enligt dem mera påminde om Polens. Exempelvis hävdade Alf W Johansson att politiken under kriget "inte var heroisk men heller inte skamlig".

Debatten har dock efterhand lett till fortsatta frågor om moralen i det svenska agerandet. Uppenbart är att mycket allttjämt finns att lära av erfarenheterna från beredskapsåren; inte minst hur grannländerna valde att hantera dem.

Med Olof Palmes insatser uppgraderades det svenska utanförskapet i socialdemokratisk gestaltning till en mera storartad universell ideologi om det moraliskt rättfärdiga i att som folk och stat kunna argumentera och handla oberoende av stormakter och deras allianser.

På så sätt kom alliansfriheten under det kalla kriget att få ett egenvärde. Vi stod fria från de kålsupande stormakterna. Det mer eller mindre oavbrutna samarbetet underhand med USA och Nato var inget man talade om. Med facit i handen ser Lindroth detta som ett uttryck för en jakobsbrottning med ett utanförskapssyndrom som existerat

alltsedan kriget hela tiden när småstatsfilosofin krockat med stormaktsverkligheten.

Den svenska debatten är dessutom enligt honom ibland ett eko av den europakritiska retoriken, och den tveksamma attityden till Kontinentaleuropa, som gällde under de första årtiondena efter kriget. Som ett målande exempel återges den dåvarande finansministern Magdalena Anderssons uttalande 2017: ”Vi kommer att vara snålast i EU, det är vi redan idag och kommer att vara det även framöver.” Och inte har det blivit bättre med de nya murar och hinder som coronan på sistone skapat mellan oss och våra närmaste grannar.

Genom sitt breda upplägg med en rejäl faktaredovisning och snarast provokativa

frågor bidrar boken enligt recensentens mening mycket konstruktivt till funderingar om vårt lands roll hittills och i framtiden. Samtidigt speglar den på flera sätt Lindroths starka tilltro till de nordiska länderna och det övriga Europa trots olika tecken på att nationalstatsegoismen breder ut sig.

Mot denna bakgrund hävdar författaren, föga överraskande, i bokens epilög att det är hög tid att Sverige och Norden aktivt bemödar sig om en ny politik för samarbete och för ett gemensamt Europa. Det är inte särskilt svårt att hålla med honom.

Recensenten är fil dr och tidigare kommerseråd. Han är ledamot av KKrVA.